

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้ศึกษาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของวัดชลประทานรังสฤษฎ์ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี เป็นการศึกษาวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methodology Research) โดยระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ใช้วิธีวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) และระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อศึกษาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนาของวัดชลประทานรังสฤษฎ์ และเพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคและแนวทางในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนาของวัดชลประทานรังสฤษฎ์

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ด้านสถานภาพ ผลการวิจัยพบว่า จำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด ๑๖๙ คน ส่วนใหญ่เป็นหญิงจำนวน ๘๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๗.๙ เป็นชายจำนวน ๘๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๒.๑ ตามลำดับ **ด้านอายุ** ผลการวิจัย พบว่า มีอายุ ๕๐ ปีขึ้นไป จำนวน ๘๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๗.๙ รองลงมา มีอายุ ๒๑ – ๒๙ ปี จำนวน ๔๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๔.๙ ตามลำดับ **ด้านสถานภาพ** โสด จำนวน ๘๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๗.๓ สมรส จำนวน ๔๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๘.๔ ลำดับ **ด้านระดับการศึกษา** ผลวิจัย พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ปริญญาตรี จำนวน ๘๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๙.๗ **ด้านภูมิลำเนา** อยู่ในประเทศไทยและปริมณฑล จำนวน ๙๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๕.๕ ตามลำดับ

๕.๑.๒ ผลการศึกษาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของวัดชลประทานรังสฤษฎ์ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ประกอบด้วย ๒ ปัจจัย ได้แก่ ตัวแปรต้นและตัวแปรตาม จำนวน ๓ ด้าน เพื่อหาค่าเฉลี่ย (Mean) แทนด้วย $\bar{X}$ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) แทนด้วย S.D.

๑. ด้านการฝึกอบรม ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณา พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยเรียงจากมากไปหาน้อย คือทำให้เกิดความสนใจในพระพุทธศาสนามากขึ้น ทั้งนี้การฝึกอบรมเป็นการสร้างโอกาสให้กลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามมีส่วนร่วม และเข้าถึงหลักธรรมในพระพุทธศาสนามากขึ้น มีความรู้ความเข้าใจในธรรมะมากขึ้น ทำให้สามารถนำธรรมะไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตตามสภาพของสังคมปัจจุบัน ข้อที่มีความคิดเห็นน้อยที่สุด คือ ทำให้ประชาชนเกิดความรักความสามัคคีกันมากขึ้น

๒. ด้านการจัดกิจกรรม ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาพบว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของวัดชลประทานรังสฤษฎ์ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ด้านการจัดกิจกรรม อยู่

ในระดับมากทุกข้อ โดยเรียงมากไปหาน้อย คือทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจในพระพุทธศาสนามากขึ้น และทำให้มีโอกาสเข้าใจในธรรมะมากขึ้น เนื่องจากกิจกรรมมีการสอดแทรกหลักธรรมเพื่อให้เห็นภาพ ง่าย โดยที่ไม่ต้องมานั่งอ่านจากหนังสือหรือระไตรปิฎก ส่งผลให้มีประสิทธิภาพในการเผยแผ่ ธรรมะมากขึ้น และประชาชนมีโอกาสช่วยสืบอายุพระพุทธศาสนาเพิ่มขึ้น ทำให้เกิดผลแห่งความสงบ และความสุขมากขึ้น ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือส่งผลให้บ้านกับวัดใกล้ชิดกันมากขึ้น

๓. ด้านการศึกษา อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาพบว่าอยู่ในระดับมากทุกข้อ โดย เรียงลำดับจากน้อยไปมาก อันดับแรก คือการที่มีการส่งเสริมด้านศึกษา ส่งผลให้ได้รับรู้หลักคำสอน ทางพระพุทธศาสนาที่ถูกต้อง เกิดการเรียนรู้ข้อธรรมมากขึ้น ส่งผลให้วัดสามารถฝึกคนดีในสังคมมาก ขึ้น สุดท้ายคือส่งผลให้เกิดประโยชน์ต่อคนในสังคมมากขึ้น ตามลำดับ

ภาพรวมทุกด้าน มีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของวัดชลประทานรังสฤษฎ์ อยู่ในระดับ มาก เมื่อพิจารณาเป็นด้าน พบว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของวัดชลประทานรังสฤษฎ์ทุกด้านอยู่ ในระดับมาก โดยเรียงจากมากไปหาน้อย คือด้านการฝึกอบรม รองลงมา คือ ด้านการจัดกิจกรรม และสุดท้ายด้านการศึกษา ตามลำดับ

๕.๑.๓ ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของวัด ชลประทานรังสฤษฎ์ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ทั้ง ๓ ด้าน ดังนี้

๑. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของวัดชลประทานรังสฤษฎ์ ด้านการฝึกอบรมทำให้ ประชาชนเกิดความรักความสามัคคีกัน ความคิดเห็นน้อยที่สุดของด้าน เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างไม่เห็น ว่าการฝึกอบรมส่งผลต่อการสมัครสมานสามัคคี ดังนั้นความมีการฝึกอบรมด้านการส่งเสริมความ สามัคคีเพิ่มขึ้น และการฝึกอบรมยังไม่ทำให้การเผยแผ่ธรรมะมีประสิทธิภาพมากขึ้น ถ้าพระคุณเจ้าที่เป็นวิทยากรไม่มีความรู้ลึกซึ้งในพระธรรมและสามารถถ่ายทอดในการอบรมได้ ดังนั้นต้องมีการพัฒนา พระวิทยากรให้มีความรู้และชำนาญในการเผยแผ่ธรรมะและมีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป

๒. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของวัดชลประทานรังสฤษฎ์ ด้านการจัดกิจกรรม ส่งผล ให้บ้านกับวัดใกล้ชิดกันมากขึ้น เป็นข้อที่มีความคิดเห็นน้อยที่สุดของด้าน อาจเนื่องจากกลุ่มคนที่เข้า มาร่วมจัดและทำกิจกรรมเป็นคนนอกพื้นที่ เช่น กลุ่มนักเรียน นิสิต นักศึกษา และค่ายเยาวชนต่างๆ เป็นต้น

๓. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของวัดชลประทานรังสฤษฎ์ ด้านการศึกษาส่งผลให้เกิด ประโยชน์ต่อคนในสังคมมากขึ้น เป็นข้อที่มีความคิดเห็นน้อยที่สุดของด้าน บางครั้งการเกิดประโยชน์ อาจไม่เห็นเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนจับต้องได้

๕.๑.๔ การศึกษาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของวัดชลประทานรังสฤษฎ์ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

ความคิดเห็นสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับ “การศึกษาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของวัดชลประทานรังสฤษฎ์ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี” แบ่งออกเป็น ๓ ด้าน ดังนี้

๑. ด้านการฝึกอบรม จากการสัมภาษณ์กลุ่มเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดชลประทานรังสฤษฎ์ พระภิกษุที่เกี่ยวข้องและลูกศิษย์วัด พบว่าข้อที่มีความสำคัญและมีการกล่าวในการฝึกอบรมมากที่สุดเรียงลำดับ ดังนี้ วัดได้มีการให้การฝึกอบรมบุคลากรโดยการให้ความรู้ทางด้านพระพุทธศาสนา ปลูกศรัทธาโดยอาศัยหลักพุทธธรรมด้านอิทธิบาท ๔ แก่บุคลากรภายในวัดทำให้เกิดความเข้าใจกันระหว่างวัดกับบ้านมากขึ้น เป็นการส่งเสริมบุคลากร พุทธศาสนิกชนทำให้เกิดมีความสงบและความสุขมากขึ้น ทำให้ประชาชนเกิดความรักความสามัคคีกันทำให้การเผยแผ่ธรรมะมีประสิทธิภาพมากขึ้น ทำให้พุทธศาสนิกชนได้เกิดแนวทางในการดำรงชีวิต มีความสนใจเข้าวัดมากขึ้น เกิดความเข้าใจกันระหว่างวัดกับบ้าน ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในธรรมะเกิดความสนใจในพระพุทธศาสนามากขึ้น ประชาชนเกิดความความสงบและความสุขมากขึ้นสามารถนำธรรมะไปปรับใช้กับสภาพของสังคมปัจจุบันได้ วัดได้มีการพัฒนาบุคลากรโดยการส่งเสริมและฝึกอบรมให้บุคลากรภายในวัดได้เรียนรู้ในหลักธรรมและการปฏิบัติ รวมทั้งกฎระเบียบภายในวัดเพื่อสั่งสอนให้พุทธศาสนิกชนได้ปฏิบัติตาม วัดได้จัดการฝึกอบรมพระภิกษุ สามเณรให้ได้รับความเชี่ยวชาญในการจัดการฝึกอบรมให้พุทธศาสนิกชนได้ข้อคิดและหลักธรรมในการดำเนินชีวิต มีการส่งเสริมให้บุคลากรภายในวัดจัดการฝึกอบรมพุทธศาสนิกชนรวมทั้งพระภิกษุ สามเณรที่บรรพชา อุปสมบทเข้ามาภายในวัดที่เป็นภิกษุ สามเณรใหม่ให้เกิดความรู้ในหลักธรรมและวัตรปฏิบัติภายในวัดเพื่อนำหลักธรรมและวัตรปฏิบัตินั้นไปประยุกต์ใช้เมื่อลาสิกขาบทออกจากวัดไป ทางวัดได้จัดการอบรมบุคลากรตามโครงการและระยะเวลาของโครงการ ๗ วันบ้าง ๑๕ วันบ้าง หรือ ๑ เดือนบ้าง เป็นการส่งเสริมพุทธศาสนิกชนให้เกิดความรู้และเข้าใจหลักธรรมสามารถนำหลักธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ วัดได้สร้างบุคลากรให้กับสังคมมากมาย โดยเฉพาะการนำหลักปฏิบัติของหลวงพ่อบุญญานันทะมาเผยแผ่ให้พุทธศาสนิกชนได้ปฏิบัติตามและนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

๒. ด้านการจัดกิจกรรม จากการสัมภาษณ์กลุ่มเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดชลประทานรังสฤษฎ์ และพระภิกษุที่เกี่ยวข้อง พบว่า วัดได้พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้วยการส่งเสริมการจัดกิจกรรมภายในวัดโดยเปิดโอกาสให้พุทธศาสนิกชนได้เข้ามาทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกับทางวัดทั้งกิจกรรมทำบุญในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา กิจกรรมสวดมนต์ไหว้พระและปฏิบัติธรรม และกิจกรรมอื่นๆทำให้ประชาชนมีโอกาสช่วยสืบอายุพระพุทธศาสนามากขึ้น พระศาสนามีความมั่นคงมากยิ่งขึ้น วัดได้จัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อสนองความต้องการของพุทธศาสนิกชนที่มาปฏิบัติธรรมและอาศัยบ้าน วัด โรงเรียน เป็นเสาหลักในการจัดกิจกรรม การจัดกิจกรรมของวัดทำให้พุทธศาสนิกชนเกิดความสามัคคีมากยิ่งขึ้น วัดและบ้านเกิดความสัมพันธ์กันเมื่อมีกิจกรรมต่างๆ ก็จะช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ประชาชนมีทัศนคติที่ดีต่อวัดมากยิ่งขึ้นเมื่อได้เข้าร่วมทำกิจกรรมภายในวัด พุทธศาสนิกชนเกิดการเรียนรู้หลักธรรมและหลักการในการดำเนินชีวิตเมื่อได้เข้าร่วมทำกิจกรรมภายในวัด วัดได้ส่งเสริมการจัดกิจกรรมต่างๆ เช่นการบรรพชาพระภิกษุทุกๆ ๑ เดือน การจัดทำบุญตักบาตรในวันพระ การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน การแสดงพระธรรมเทศนาในงานสวดพระอภิธรรมศพ เป็นต้น กิจกรรมต่างๆ ทำให้การเผยแผ่ธรรมในพุทธศาสนามีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น วัดมีกิจกรรมต่างๆ ที่ส่งเสริมให้พุทธศาสนิกชนได้เข้าวัดและปฏิบัติธรรมโดยตลอดเป็นการเสริมสร้างทัศนคติที่ดีต่อวัดและสถาบันสงฆ์ มีการส่งเสริมกิจกรรมต่างๆ ให้กับสังคม โดยทางหน่วยงานราชการต่างๆ ได้ขอให้ทางวัดจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมบุคลากรทำให้วัดมีส่วนสำคัญในการจัดกิจกรรมให้กับหน่วยงานราชการ วัดได้จัดกิจกรรมต่างๆ มากมายทำให้พุทธศาสนิกชนได้เรียนรู้หลักธรรมในพุทธศาสนาและทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม ทำให้เกิดผลแห่งความสงบและความสุขการจัดกิจกรรมภายในวัดทำให้เกิดความสามัคคีในพุทธศาสนิกชนส่งผลให้พระศาสนามีความมั่นคง

๓. ด้านการศึกษา จากการสัมภาษณ์กลุ่มเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดชลประทานรังสฤษฎ์ และพระภิกษุที่เกี่ยวข้อง พบว่า วัดได้ส่งเสริมการจัดการศึกษาให้บุคลากรภายในวัดและเยาวชนโดยจัดโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน บรรพชาและอุปสมบทในแต่ละเดือน และการส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรภายในวัดศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกนักธรรมและบาลี รวมทั้งพระปริยัติสามัญทำให้พระภิกษุสามเณรและเยาวชนได้รับโอกาสในการศึกษามากขึ้น วัดสามารถฝึกคนดีโดยการจัดกิจกรรมต่างๆ ให้กับหน่วยงานราชการและชุมชน ผู้เข้ารับการศึกษามีหลักความประพฤติตนที่ถูกต้องตามแบบวัตรปฏิบัติของวัดที่ทางวัดได้จัดตั้งระเบียบไว้ทำให้ผู้เข้ารับการศึกษาเมื่อจบการศึกษาจากทางวัดแล้วสามารถนำความรู้คู่กับคุณธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ผู้เข้ารับการศึกษาได้รับรู้หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่ถูกต้อง ส่งผลให้เกิดทัศนคติที่ดีต่อการศึกษา วัดได้ส่งเสริมการให้การศึกษาแก่พระภิกษุ สามเณรและเยาวชนของวัดทำให้บุคลากรภายในวัดมีประสิทธิภาพในการส่งเสริมให้พุทธศาสนิกชนได้เข้าวัดและนำหลักธรรมที่พระภิกษุ สามเณรภายในวัดสั่งสอนไปประพฤติปฏิบัติ วัดได้จัดการส่งเสริมการศึกษาทำให้ทัศนคติของผู้ได้รับการศึกษาเปลี่ยนไปในทิศทางที่ดีส่งผลให้มีคนดีในสังคมมากขึ้น การจัดกิจกรรมต่างๆ ของวัด เป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ที่ดีให้กับพระภิกษุ สามเณร และพุทธศาสนิกชนที่เข้ามาปฏิบัติธรรมภายในวัด การฝึกอบรมบุคลากรภายในวัด การจัดกิจกรรมภายในวัด และการส่งเสริมการศึกษาภายในวัด วัดชลประทานรังสฤษฎ์ ได้จัดบุคลากรให้ความรู้ ให้การอบรมและส่งเสริมการจัดกิจกรรมให้พุทธศาสนิกชนและเยาวชนได้มีหลักพุทธธรรม โดยเบื้องต้น คือ ศีล ในการปฏิบัติตนได้ถูกต้อง การส่งเสริมการศึกษาเป็นพันธกิจหลักของวัดที่ได้จัดการส่งเสริมให้พระภิกษุ สามเณรภายในวัดและศิษย์วัดรวมถึงบุคลากรได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึงเพื่อเป็นการผลิตบุคลากร สร้างทรัพยากรบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถในการเผยแผ่พุทธศาสนาและนำหลักพุทธธรรมมาสั่งสอนพุทธศาสนิกชนให้เกิดความรู้ ความเข้าใจและสามารถนำไปปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ ในชีวิตประจำวันได้ ผู้ได้รับ

การศึกษามีโอกาสในการศึกษาเกิดการเรียนรู้ข้อธรรมมีทัศนคติที่ดีในการศึกษา มีความสนใจในการเรียนรู้หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่ถูกต้องทำส่งผลให้มีทัศนคติที่สอดคล้องกับพระพุทธศาสนาที่ดีมากยิ่งขึ้น

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

๕.๒.๑ ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของวัดชลประทานรังสฤษฎ์ อำเภอบางเกร็ด จังหวัดนนทบุรี สรุปทุกด้านโดยภาพรวม มีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของวัดชลประทานรังสฤษฎ์ อยู่ในระดับมากค่า เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้านโดยจะได้นำมาอภิปรายผลเป็นรายด้าน ตามลำดับดังนี้

๑. ด้านการฝึกอบรม ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณา พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยเรียงจากมากไปหาน้อย คือทำให้เกิดความสนใจในพระพุทธศาสนามากขึ้น ทั้งนี้การฝึกอบรมเป็นการสร้างโอกาสให้กลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามมีส่วนร่วม และเข้าถึงหลักธรรมในพระพุทธศาสนา มากขึ้น มีความรู้ความเข้าใจในธรรมะมากขึ้น ทำให้สามารถนำธรรมะไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตตามสภาพของสังคมปัจจุบัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระพุทธินันท์ บุญเรือง** ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์แบบยั่งยืนตามหลักพระพุทธศาสนา” ผลการศึกษาพบว่า มีหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามากมายที่สามารถนำมาปรับใช้กับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในปัจจุบันได้ เช่น หลักทฤษฎีมิกัตถประโยชน์ สังวัตตนิกรมม สัมปรายิกัตถ สังวัตตนิกรมม อิทธิบาท มรรค สังโยชน์ หรือรวมเรียกว่าไตรสิกขา การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์นั้นเป็นการพัฒนาตน หลักธรรมเหล่านี้สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ได้เหมาะสมและเกิดประสิทธิผลซึ่งมีเป้าหมายในการพัฒนาหลักๆ อยู่เพียง ๔ อย่างคือ การพัฒนากาย การพัฒนาศีล การพัฒนาจิต การพัฒนาปัญญา^๑ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระบุญจันทร์ แก้วบุญยงค์** ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในมหาวิทยาลัยแห่งชาติลาวตามหลักไตรสิกขา” ผลการศึกษาพบว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์นั้นต้องให้ความสำคัญทางด้านพัฒนานโยบาย และการสนับสนุนของผู้บริหารต่อบุคลากรควรส่งเสริมสนับสนุนให้โอกาสแก่พนักงานเข้าร่วมฝึกอบรม สัมมนาเรียนรู้ในกระบวนการบริหารจัดการสวัสดิการคณาจารย์เจ้าหน้าที่ให้มีชีวิตที่ดี ควรมีการติดตามประเมินผลการพัฒนาบุคลากรให้เหมาะสมกับงานต่อไป การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สำคัญอยู่ที่ตัวบุคคลที่ได้รับการพัฒนาสามารถพัฒนาความมีจริยธรรม จริยทัศน์และมีศีลธรรมในดำเนินชีวิตเมื่อมีสิ่งเหล่านี้คงอยู่ในตัวเอง

^๑ พระพุทธินันท์ บุญเรือง, “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์แบบยั่งยืนตามหลักพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, ๒๕๕๙).

แล้วก็สามารถยืนยันได้ว่าเกิดการพัฒนาศักยภาพมนุษย์อย่างถูกต้องและมีความยั่งยืน^๒ ยังได้สอดคล้องกับบทสัมภาษณ์ของ **พระปัญญานันทมุนี** ได้ให้สัมภาษณ์ว่า วัดได้มีการให้การฝึกอบรมบุคลากรโดยการให้ความรู้ทางด้านพระพุทธศาสนา ปฏิภาณศรัทธาโดยอาศัยหลักพุทธธรรมด้านอิทธิบาท ๔ แก่บุคลากรภายในวัดทำให้เกิดความเข้าใจกันระหว่างวัดกับบ้านมากขึ้น และยังสอดคล้องกับบทสัมภาษณ์ของ **พระมหาอากร อุดมพลโยธ, ผศ.ดร.** ได้ให้สัมภาษณ์ว่า การจัดกิจกรรมอบรมของวัดทำให้พุทธศาสนิกชนได้เกิดแนวทางในการดำรงชีวิต มีความสนใจเข้าวัดมากขึ้นเกิดความเข้าใจกันระหว่างวัดกับบ้าน สอดคล้องกับบทสัมภาษณ์ของ **พระมหาณัฐภัทร ฐิตวชิรเมธี** ได้ให้สัมภาษณ์ว่า ทางวัดได้จัดการอบรมบุคลากรตามโครงการและระยะเวลาของโครงการ ๗ วันบ้าง ๑๕ วันบ้าง หรือ ๑ เดือนบ้าง เป็นการส่งเสริมพุทธศาสนิกชนให้เกิดความรู้และเข้าใจหลักธรรมสามารถนำหลักธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

๒. ด้านการจัดกิจกรรม ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาพบว่า การพัฒนาศักยภาพมนุษย์ของวัดชลประทานรังสฤษฎ์ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ด้านการจัดกิจกรรมอยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยเรียงมากไปหาน้อย คือทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจในพระพุทธศาสนามากขึ้น และทำให้มีโอกาสเข้าใจในธรรมะมากขึ้น เนื่องจากกิจกรรมมีการสอดแทรกหลักธรรมเพื่อให้เห็นภาพอย่างง่าย โดยที่ไม่ต้องมานั่งอ่านจากหนังสือหรือระไตรปิฎก ส่งผลให้มีประสิทธิภาพในการเผยแผ่ธรรมะมากขึ้น และประชาชนมีโอกาสช่วยสืบอายุพระพุทธศาสนามากขึ้น ทำให้เกิดผลแห่งความสงบและความสุขมากขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระมหาประนอม เทือกทักษ์** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ทัศนะของประชาชนต่อกิจกรรมวันอาทิตย์เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดชลประทานรังสฤษฎ์ อ.ปากเกร็ด จ.นนทบุรี” ผลการวิจัยพบว่า ผลการศึกษาทัศนะของประชาชนต่อกิจกรรมวันอาทิตย์ด้านปาฐกถาธรรม พบว่า กลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยระดับมากกว่าหลวงพ่อบุญญานันทะใช้วิธีแสดงปาฐกถาธรรมให้ผู้ฟังเข้าใจธรรมะได้เป็นอย่างดี และปาฐกถาธรรมมีการสอดแทรกข้อคิดและหลักธรรมที่นำไปประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิตได้จริง ด้านโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์กลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยระดับมากกว่า นักเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์มีผลการเรียนดีขึ้นสามารถนำความรู้และจริยธรรมที่ได้รับไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้จริง และโรงเรียนเป็นศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาที่เหมาะสมสำหรับเด็กและเยาวชน และด้านห้องสมุดศาลาจำปรีดน์ กลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยระดับมากกว่า ห้องสมุดศาลาจำปรีดน์มีความพร้อมในการบริการด้านหนังสือและเทปธรรมะทั้งให้ยืมและจำหน่ายและเป็นแหล่งความรู้ศึกษาค้นคว้าธรรมะต่างๆ แก่ผู้สนใจเป็นอย่างดี ทัศนะของประชาชนต่อการนำประโยชน์ที่ได้รับไปประพฤติปฏิบัติ พบว่า กลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยระดับมากกว่าประโยชน์ที่ได้รับทุกคนสามารถนำไปประพฤติปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้ ผลการศึกษา

^๒ พระบุญจันทร์ แก้วบุญยงค์, “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในมหาวิทยาลัยแห่งชาติลาวตามหลักไตรสิกขา”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), บทคัดย่อ.

เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนากิจกรรมวันอาทิตย์ พบว่า กลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยระดับมากกว่า กิจกรรมวันอาทิตย์ควรมีการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนผู้ร่วมกิจกรรมให้มากขึ้น และควรขยายผลเป็นแบบอย่างแก่วัดทั่วไปมากยิ่งขึ้น^๓ และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระมหาพุทธีวงศ์ ญฐณญ (สุวรรณรัตน์)** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารงานของวัดตามหลักธรรมาภิบาล : ศึกษากรณีวัดชลประทานรังสฤษฎ์ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี” ผลการวิจัยพบว่า วัดชลประทานรังสฤษฎ์ได้มีการบริหารจัดการเกี่ยวกับกิจการของวัดอันมีความสอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาลทั้ง ๖ ประการ ซึ่งในบางประเด็นก็อาจเด่นชัดเป็นรูปธรรม เช่น ในด้านหลักนิติธรรม วัดได้ปกครองคณะสงฆ์โดยยึดหลักธรรมวินัย และ พ.ร.บ.คณะสงฆ์ ตลอดจนวัดได้วางกฎระเบียบของวัดทั้งในส่วนของพระภิกษุสามเณรและศิษย์วัด ด้านคุณธรรม วัดได้มีการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้แก่พระภิกษุสามเณร ตลอดจนประชาชนโดยทั่วไป เช่น การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม จัดตั้งโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ การปาฐกถาธรรมประจำวันอาทิตย์ การปฏิบัติธรรมสุดสัปดาห์ การอุปสมบทประจำเดือน เป็นต้น หลักการมีส่วนร่วม วัดได้จัดรูปแบบการปกครองภายในแบบกระจายอำนาจหน้าที่ไปยังพระภิกษุรูปอื่นๆ อันไปตามภารกิจของคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ประการ กับอีก ๕ สายงาน เพื่อเปิดโอกาสให้พระภิกษุที่มีความรู้ความสามารถได้เข้ามามีบทบาทมีส่วนร่วมในการบริหารงานคณะสงฆ์ของวัด ความคุ้มค่า วัดชลประทานรังสฤษฎ์ได้มีการปฏิรูปการจัดพิธีกรรมให้เหมาะสมกับยุคสมัย โดยเน้นหลักในการจัดที่ว่า เป็นระเบียบ เรียบง่าย ประหยัด ได้ประโยชน์ และส่งเสริมสติปัญญา^๔ ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับบทสัมภาษณ์ของ **พระมหาสุรศักดิ์ ธนปาโล** ได้ให้สัมภาษณ์ว่า วัดได้ส่งเสริมการจัดกิจกรรมต่างๆ เช่นการบรรพชาพระภิกษุทุกๆ ๑ เดือน การจัดทำบุญตักบาตรในวันพระ การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน การแสดงพระธรรมเทศนาในงานสวดพระอภิธรรมศพ เป็นต้น กิจกรรมต่างๆ ทำให้การเผยแผ่ธรรมในพุทธศาสนามีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และยังสอดคล้องกับบทสัมภาษณ์ของ **พระมหาบุญนำ อัครมโม** ได้ให้สัมภาษณ์ว่า วัดมีกิจกรรมต่างๆ ที่ส่งเสริมให้พุทธศาสนิกชนได้เข้าวัดและปฏิบัติธรรมโดยตลอดเป็นการเสริมสร้างทัศนคติที่ดีต่อวัดและสถาบันสงฆ์ และสอดคล้องกับ **พระมหาณัฐภัทร ฐิตวชิรเมธี** ได้ให้สัมภาษณ์ว่า การจัดกิจกรรมของวัดทำให้เกิดผลแห่งความสงบและความสุขการจัดกิจกรรมภายในวัดทำให้เกิดความสามัคคีในพุทธศาสนิกชนส่งผลให้พระศาสนามีความมั่นคง

๓. ด้านการศึกษา อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาพบว่าอยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยเรียงลำดับจากน้อยไปมาก อันดับแรก คือการที่มีการส่งเสริมด้านศึกษา ส่งผลให้ได้รับรู้หลักคำสอน

^๓พระมหาประนอม เทือกทักษ์, “ทัศนะของประชาชนต่อกิจกรรมวันอาทิตย์เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดชลประทานรังสฤษฎ์ อ.ปากเกร็ด จ.นนทบุรี”, **วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๖).

^๔พระมหาพุทธีวงศ์ ญฐณญ (สุวรรณรัตน์), “การบริหารงานของวัดตามหลักธรรมาภิบาล : ศึกษากรณีวัดชลประทานรังสฤษฎ์ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒).

ทางพระพุทธศาสนาที่ถูกต้อง เกิดการเรียนรู้ข้อธรรมมากขึ้น ส่งผลให้วัดสามารถฝึกคนดีในสังคมมากขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระมหาวัลลภ เดชไผ่** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาวัดวิจัยพบว่า วัดชลประทานรังสฤษฎ์ ได้ดำเนินนโยบายพัฒนาวัดให้เป็น ๑) บทบาทด้านการบริหารการปกครอง ๒) บทบาทด้านการเผยแผ่ ๓) บทบาทด้านการศึกษา ผลจากการดำเนินนโยบายทั้ง ๓ ด้านทำให้วัดชลประทานรังสฤษฎ์ประสบความสำเร็จในการพัฒนาวัดให้เป็นเขตปลอดอบายมุข ๒ ด้าน คือ ๑) สามารถป้องกันพฤติกรรมการเข้าไปเกี่ยวข้องกับอบายมุขของพระภิกษุสามเณรภายในวัด ๒) สามารถป้องกันการมิให้ฆราวาสผู้มาบำเพ็ญบุญที่วัดมีพฤติกรรมเกี่ยวข้องกับอบายมุข ในการดำเนินนโยบาย วัดต้องประสบกับปัญหาและอุปสรรคหลายประการด้วยกัน เช่น ด้านการบริหารการปกครอง อุปสรรคที่ปรากฏชัดเจนได้แก่ ๑) พระภิกษุสามเณรภายในวัดมีจำนวนมากทำให้การดูแลไม่ทั่วถึง ๒) ทางวัดขาดเจ้าหน้าที่คอยสอดส่องดูแลผู้ที่มาบำเพ็ญบุญที่วัด ด้านการเผยแผ่ ปัญหาและอุปสรรคที่ปรากฏชัดเจน ได้แก่ ๑) จำนวนพระภิกษุผู้ทำหน้าที่ด้านการเผยแผ่ลดน้อยลง ๒) ฆราวาสยึดติดในแนวคิดเดิม ไม่ยอมรับแนวคิดของวัดชลประทานรังสฤษฎ์ ซึ่งทางวัดได้แก้ปัญหาเหล่านี้ด้วยการจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับปัญหา เช่น การแก้ปัญหาการขาดพระภิกษุผู้ทำหน้าที่ด้านการเผยแผ่ โดยการกำหนดหลักสูตรฝึกอบรมพระนักเผยแผ่ขึ้น เพื่อฝึกอบรมพระภิกษุสามเณรภายในวัดให้สามารถทำหน้าที่ด้านการเผยแผ่ได้มากขึ้น^๕ และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระสุจินตนิท หนูชู** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การติดตามผลผู้ผ่านการอบรมโครงการอบรมพระธรรมทายาทของวัดชลประทานรังสฤษฎ์ อ.ปากเกร็ด จ.นนทบุรี” ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นของพระธรรมทายาทในด้านหลักสูตร พบว่า ๑) ภาควิชาการ ก) ภาคความรู้เรื่องพระพุทธศาสนาในได้รับความรู้ในระดับมากทุกข้อ ข) ภาคความรู้คุณธรรมพระธรรมทายาทได้รับความรู้ในระดับมากถึง มากที่สุด ค) ภาคความรู้เสริมทักษะได้รับความรู้ในระดับมากทุกข้อ ๒) ภาคกัมมัฏฐาน เห็นว่ามีประโยชน์และได้รับความรู้ในระดับมาก ๓) ภาคสนาม เห็นว่ามีประโยชน์ในการนำความรู้ และทักษะไปใช้ในระดับมากทุกข้อ สำหรับความรู้ ทักษะและประสบการณ์ที่ได้รับจากการฝึกอบรม เป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้ในระดับมาก ส่วนปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติศาสนกิจมีระดับน้อย ยกเว้นปัญหาขาดการสนับสนุนด้านเงินทุนที่มีระดับมากที่สุด^๖ ผลการวิจัยดังกล่าวได้สอดคล้องกับบทสัมภาษณ์ของ **พระปัญญานันทมุนี** ได้ให้สัมภาษณ์ว่า วัดได้ส่งเสริมการจัดการศึกษาให้บุคลากรภายในวัดและเยาวชนโดยจัดโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน บรรพชาและอุปสมบทในแต่ละเดือน และการส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรภายในวัดศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกนักธรรมและบาลี รวมทั้งพระปริยัติสามัญทำให้พระภิกษุสามเณรและเยาวชนได้รับโอกาสในการศึกษามากขึ้น และสอดคล้องกับบทสัมภาษณ์ของ **พระมหาสมชาย สัจจิตโต** ได้ให้สัมภาษณ์ว่า วัดได้ส่งเสริมการให้การศึกษาแก่พระภิกษุ สามเณรและเยาวชนของวัดทำให้บุคลากรภายในวัดมีประสิทธิภาพในการส่งเสริมให้พุทธศาสนิกชนได้เข้าวัดและ

^๕พระมหาวัลลภ เดชไผ่, “แนวทางการพัฒนาวัดให้เป็นเขตปลอดอบายมุขด้วยหลักพุทธธรรม : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดชลประทานรังสฤษฎ์ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๙).

^๖พระสุจินตนิท หนูชู, “การติดตามผลผู้ผ่านการอบรมโครงการอบรมพระธรรมทายาทของวัดชลประทานรังสฤษฎ์ อ.ปากเกร็ด จ.นนทบุรี”, **วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖).

นำหลักธรรมที่พระภิกษุ สามเณรภายในวัดสั่งสอนไปประพฤติปฏิบัติ และยังสอดคล้องกับ **พระมหาณัฐภัทร จิตวชิรเมธี** ได้ให้สัมภาษณ์ว่า การส่งเสริมการศึกษาเป็นพันธกิจหลักของวัดที่ได้จัดการส่งเสริมให้พระภิกษุ สามเณรภายในวัดและศิษย์วัดรวมถึงบุคลากรได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง เพื่อเป็นการผลิตบุคลากรสร้างทรัพยากรบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถในการเผยแผ่พุทธศาสนา และนำหลักพุทธธรรมมาสั่งสอนพุทธศาสนิกชนให้เกิดความรู้ ความเข้าใจและสามารถนำไปปฏิบัติ เพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ ในชีวิตประจำวันได้

๕.๒.๒ ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของวัดชลประทานรังสฤษฎ์ อำเภอบางเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ทั้ง ๓ ด้าน ดังนี้

๑. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของวัดชลประทานรังสฤษฎ์ ด้านการฝึกอบรมทำให้ประชาชนเกิดความรักความสามัคคีกัน ความคิดเห็นน้อยที่สุดของด้าน เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างไม่เห็นว่าการฝึกอบรมส่งผลต่อการสมัครสมานสามัคคี ดังนั้นความมีการฝึกอบรมด้านการส่งเสริมความสามัคคีเพิ่มขึ้น และการฝึกอบรมยังไม่ทำให้การเผยแผ่ธรรมะมีประสิทธิภาพมากขึ้น ถ้าพระคุณเจ้าที่เป็นวิทยากรไม่มีความรู้ลึกซึ้งในพระธรรมและสามารถถ่ายทอดในการอบรมได้ ดังนั้นต้องมีการพัฒนาพระวิทยากรให้มีความรู้และชำนาญในการเผยแผ่ธรรมะและมีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป

๒. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของวัดชลประทานรังสฤษฎ์ ด้านการจัดกิจกรรมส่งผลให้บ้านกับวัดใกล้ชิดกันมากขึ้น เป็นข้อที่มีความคิดเห็นน้อยที่สุดของด้าน อาจเนื่องจากกลุ่มคนที่เข้ามาร่วมจัดและทำกิจกรรมเป็นคนนอกพื้นที่ เช่น กลุ่มนักเรียน นิสิต นักศึกษา และค่ายเยาวชนต่างๆ เป็นต้น

๓. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของวัดชลประทานรังสฤษฎ์ ด้านการศึกษาส่งผลให้เกิดประโยชน์ต่อคนในสังคมมากขึ้น เป็นข้อที่มีความคิดเห็นน้อยที่สุดของด้าน บางครั้งการเกิดประโยชน์อาจไม่เห็นเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนจับต้องได้

จากปัญหาและข้อเสนอดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระมหาอารยณันท์ หนูด้วง** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ทัศนคติของประชาชนต่อกระบวนการสร้างระบบการเรียนรู้การปฏิรูปพิธีกรรมเกี่ยวกับงานศพของวัดชลประทานรังสฤษฎ์ อำเภอบางเกร็ด จังหวัดนนทบุรี” ผลการวิจัยพบว่า ผู้มาร่วมงานส่วนใหญ่มีความเกี่ยวข้องกับผู้ตายในฐานะเพื่อนบ้าน/เพื่อนร่วมงาน สำหรับทัศนคติของประชาชนต่อประโยชน์ที่จะได้รับจากการเข้าร่วมในการประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับงานศพ พบว่าประโยชน์ที่ประชาชนได้รับจากการมาร่วมงานมากที่สุดคือด้านความเป็นระเบียบเรียบร้อยในเรื่องความกระชับของพิธีกรรม รองลงมาคือด้านประโยชน์ในเรื่องพิธีกรรมในงานศพสามารถส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ในเรื่องต่างๆ ด้านความเป็นระเบียบเรียบร้อยในเรื่องการเดินขึ้นวางดอกไม้จันทน์เป็นสองแถว ด้านส่งเสริมสติปัญญาในเรื่องการตระหนักต่อการทำประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและส่วนรวมมากยิ่งขึ้น ตลอดจนการใช้ชีวิตอยู่ด้วยความไม่ประมาท และด้านความประหยัดในเรื่องการบริการอาหารและงานรื่นเริงอื่นๆ เช่น การไม่เลี้ยงอาหาร การไม่เล่นการพนัน การงดดื่มของมึนเมา การนำเงินที่จะซื้อพวงหรีดมาช่วยเหลือเจ้าภาพ เป็นต้น ส่วนทัศนคติของประชาชนต่อกระบวนการสร้างระบบการเรียนรู้การปฏิรูปพิธีกรรมเกี่ยวกับงานศพด้านต่างๆ พบว่า ประชาชนกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีทัศนคติต่อกระบวนการสร้างระบบการเรียนรู้ในด้านการถ่ายทอดการเผยแพร่ข้อมูลมากที่สุดเกี่ยวกับเรื่องสามารถนำรูปแบบการปฏิรูปงานศพที่ทางวัดชลประทานรังสฤษฎ์ดำเนินการอยู่ไปถ่ายทอดแก่

บุคคลที่ตนเองรู้จัก เช่น ญาติ เพื่อนร่วมงาน รองลงมาคือ ด้านการปฏิรูปเจตคติเพื่อเกิดการเปลี่ยนแปลง ด้านการปรับระบบระเบียบให้เรียบง่ายและบูรณาการ และด้านการขยายขอบเขตของการเข้ามามีส่วนร่วมและผลสัมฤทธิ์ให้กว้างไกลตามลำดับ^๗ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระมหาสุคนธ์ เกาเส็น** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การประเมินโครงการฝึกอบรมพระนวกะของวัดชลประทานรังสฤษฎ์ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี” ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่าง ส่วนมากมีอายุระหว่าง ๒๐-๒๕ ปี ศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรี มีอาชีพเป็นพนักงานบริษัทเอกชน ไม่เคยผ่านการบวชมาก่อน กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจต่อโครงการฝึกอบรมพระนวกะในด้านหลัก สูตรการอบรมที่ตรงกับความคาดหวัง และสามารถนำไปใช้ได้จริง ส่วนในด้านการจัดการเกี่ยวกับ การฝึกอบรม มีความพึงพอใจมากในขั้นตอนการอุปสมบทที่เน้นความเป็นระเบียบ เรียบง่าย ประหยัด ประโยชน์ และก่อให้เกิดปัญหาพึงพอใจมากที่สุด ด้านการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน กลุ่มตัวอย่างมีการนำไปใช้ในระดับปานกลาง และกลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากต่อแนวทางการพัฒนาโครงการฝึกอบรมพระนวกะ ที่เปิดโอกาสให้ผู้เข้าอบรมได้มีส่วนร่วมกับกิจกรรมของวัด เน้นการปฏิบัติจริง การใช้สื่ออุปกรณ์ และมีความสอดคล้องกับลักษณะสังคมปัจจุบัน สรุปภาพรวมเปรียบเทียบกับเกณฑ์การประเมินกลุ่มตัวอย่าง มีความพึงพอใจในโครงการฝึกอบรมพระนวกะอยู่ในระดับมาก และการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน อยู่ในระดับปานกลาง^๘

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่ส่งเสริมพระพุทธศาสนาควรส่งเสริมให้วัดทุกวัดมีกระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยอาศัยวัดชลประทานรังสฤษฎ์ เป็นแบบอย่าง

๒. วัดในพระพุทธศาสนาควรจัดกิจกรรมส่งเสริมให้พุทธศาสนิกชนได้เกิดการเรียนรู้หลักธรรมที่ถูกต้องและนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้โดยอาศัยวัดชลประทานรังสฤษฎ์ เป็นแบบอย่าง

๓. วัดในพระพุทธศาสนาควรมีนโยบายส่งเสริมการศึกษาให้กับพระภิกษุสามเณรให้ได้ศึกษาในพระปริยัติธรรมทั้ง ๓ แผนก คือ แผนกบาลี นักธรรม และสามัญศึกษาเพื่อเป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

๑. ควรมีการศึกษาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของวัดชลประทานรังสฤษฎ์ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรีในการวิจัยเชิงคุณภาพ

๒. ควรศึกษารูปแบบการเผยแผ่ธรรมและการบริหารจัดการวัดตามแนวของพระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปัญญานันทะภิกขุ) ทั้งในการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

^๗พระมหาอารยณันท์ หนูด้วง, “ทัศนะของประชาชนต่อกระบวนการสร้างระบบการเรียนรู้การปฏิรูปพิธีกรรมเกี่ยวกับงานศพของวัดชลประทานรังสฤษฎ์ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี”, **วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๖).

^๘พระมหาสุคนธ์ เกาเส็น, “การประเมินโครงการฝึกอบรมพระนวกะของวัดชลประทานรังสฤษฎ์ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี”, **วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๙).